

Kiraaka: Ti a tataro.

Taiaoka n tekateka.

Ti a nakon kanoan ara Ota Beebwa are imwina. Ana kaetieti te Tibiika ibukin tewean te bowi ao are e kabaeaki te Kiraaka i aan te kibu 5(1) n tuan kairan bowin te Auti n Tei bwa e na warekia. Ao aio taekan te kaetieti. *Commencement date of the first meeting of the ninth Maneaba ni Maungatabu in exercise of the powers conferred upon equal bi-section 77(1) of the Constitution and in accordance with the Rules of Procedure of the Maneaba ni Maungatabu. I, honourable Etera Teangana, speaker of the Maneaba ni Maungatabu to hereby appoint the 17th day of September, 2007 as the day of commencement of the first meeting of the ninth Maneaba ni Maungatabu which have be heard at the Maneaba, Ambo Tarawa commencing at 10 o'clock in the forenoon, dated at Ambo the first day of August 2007.* Te kaetieti aei e katekeaki ibukin norakina iroun te botannaomata n 31 n Aokati 2007 ao n ana aobiti te Beretitenti, 31 naba n Aokati, 2007.

Ti na nakon kanoan ara Oota Beebwa are imwina riki, taiboranakin taian beebwa mairoun mataniwin te tia kaira te rinerine, te Beebwa ibukin kamatoakimi bwa Taan Tei ngkami nakon te Karuuiwa ni Maungatabu, Beebwa No.9/07.

Ti na nakon kanoan ara Ota Beebwa ane imwina, te Katuea. Ao n aron ae na matata iroumi Taan Tei i aan te kibu 4(2) ni kairan bowin te Auti n Tei ao te katuea e na karaoaki iroun te Tia Moti ae Rietata. Ao tao mai ikai are I a tauraoi ni butia te *Sergeant at Arms* bwa e a nako ni kaira te Tia Moti. Te bae e

uarereke, iai te *program* ane I kairia ma ara rabwatan te Ota Beebwa ao ane e na kabwarabwara aron ae na wakinaki ngkana e roko te Tia Moti ao ti a taiaoka naba n teirake ngkana e roko te Tia Moti.

HON CHIEF JUSTICE: Ao imwain ae I taetae n te Maneaba ni Maungatabu, kam na mauri. Taiaoka, I bubuti kabwaran te bure. E aki tikiraoi au taetae ni Kiribati. I riai n taetae ni I-Matang. Kam ota? Ngaia are N na ingiriti.

The Rules of Procedure have been revised since the beginning of the last parliament. And I'll provide that the Chief Justice swearing members. Rule 4(2) is silent as to the message to be used in administering the oath of the allegiance which leaves the decision with the Chief Justice. I had to use the only method I knew from my own swearing in that the members should come to the table in groups and take the oaths together. I've now been told of the strong tradition in Kiribati that each member be sworn individually, so allowing their electors to hear their member take the oath. I respect the tradition and we shall follow it today, but I suggest the new parliament may consider amending rule 4(2) to embody the tradition to make it clear that each member taking the oath of allegiance do so individually. Ten Taaia Herman shall raitaeka and now raira au taetae.

Tia Raitaeka: Te tua ibukin wakinakin te Auti, e a tia ni manga rinanoaki ni moan te Auti are e a tia n toki ngkai ao are e a karekea ngkanne taben te Tia Moti ae Rietata aron katueaeakia kaain te Auti. Te tua 4(2), e aki taekina aron karaoan te katuea bwa e na kanga ao

are e a katuka ngkanne te babaire ma te Tia Moti ae Rietata karaoakin aio. I a tia ni iangoia bwa N na kabongana aron te katuea ae I ataia man au taneiai are kaain te Auti, a bane n teirake nako aon te taibora n te kurubu ao ni karaoi aia tuea n te tai ae ti teuana. I a tia ni kaongoaki aron matoan te katei i aon Kiribati ae a riai kaain te Auti ni karaoa aia tuea n tatabemania bwa a aonga n ongo naake taan rinea ngkana a karaoia ke ngkana a karaoa aia tuea. I karinea aron te aroaro anne ao ti riai ni iria n te bong aei ma I a bubuti bwa tera ngke te Auti ae boou, e na kona ni mwannanoa Rules 4(2) ni karina aron te katuea aio ao ni katerea raoi bwa a bon riai ni karaoa aia tuea Taan Tei temanna imwin temanna i bon irouia.

HON CHIEF JUSTICE: *I shall ask the Clerk to have members line up in the order in which they have to take the oath.*

Tia Raitaeka: I a butia te Kiraaka bwa e a baireia Taan Tei ke kaain te Auti n aron are a na ana iai aia tuea.

HON CHIEF JUSTICE: *As each member comes to the head of the line, he or she should come forward, stand here, in front of the Speaker's chair.*

Tia Raitaeka: Ao ngkanne, ngkana a bane n tei ngkanne nakanne n te rain ke teuana te rain ao te aomata ngkanne are e mena mai tabon te rain, e na kerake ngkanne nako matan ana kaintekateka ke tao ana taibora te Tibiika.

HON CHIEF JUSTICE: *The Clerk will announce his or her name.*

Tia Raitaeka: Te Kiraaka, e na kanakoa ngkanne aran te aomata anne, teuanne ke neienne.

HON CHIEF JUSTICE: *The member will take the Bible in the right hand or place the right hand on the Bible repeating the clear loud voice of his or her name and take the oath.*

Tia Raitaeka: Ngkanne te aomata anne ke tao te Tia Tei anne, e na riai ngkanne n ana te Baibara n angataina ke ni katoka baine te angatai i aon te Baibara ao n atonga ngkanne ana tuea n te bwana ae nene ao man itiaki.

HON CHIEF JUSTICE: *He or she will then sign the oath.*

Tia Raitaeka: Ngkanne imwina, e na riai teuanne ke neienne n tiaina ana berita anne.

HON CHIEF JUSTICE: *After signing his or her name, he or she will go back to his or her seat.*

Tia Raitaeka: Ao imwin are e a tia n tiana ngkanne ana berita anne ao e a kona ngkanne ni manga oki rikaki ngkanne nakon ana kaintekateka.

HON CHIEF JUSTICE: *The next member will be immediately called*

Tia Raitaeka: Ao ngkanne ai arona naba nakon are imwina ao are imwina naba.

HON CHIEF JUSTICE: *E tikiraoui? Now Mr Clerk.*

Kiraaka: I taku bwa e matata ae e a tia n taekinna te Tia Moti ae Rietata ao e na

buokingkami naba Taan Tei ngkana arona bwa kam kerake, iai te *list* ane I kairia ma te Ota Beebwa. Anne ae na iraki ngkane *in alphabetical order* are *a, b, c*. Ngkana arona bwa tao kam kerake n *line up* ikai man te *order* ane i aan te *list* ane i roumi ao ti a wetea naba arami.

Tao ti nang waaki. Ngkana kam waerake ao beebwan te katuea, I a kai angani ngkami ao kam a waerake naba ni katuea i matan te Tia Moti.

Tia butia te tia tei mai Butaritari ae Alexander Teabo.

Mr. Alexander Teabo: Ngai Alexander Teabo, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa n na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao n na karaoi au mwakuri ae te Tia tei nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Tiaaoka te Tia Tei are imwina Amberoti Nikora te Tia Tei mai Aranuka.

Mr. Amberoti Nikora: Ngai Amberoti Nikora, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa n na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao n na karaoi au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Anote Tong, te Tia Tei temanna mai Maiana.

Mr. Anote Tong: Ngai Anote Tong, I tuea i matan te Atua ae moan te

mwaaka bwa n na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao n na karaoi au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Te Attorney General, ao ti a nakon are imwina. Mr. Banuera Berina te Tia Tei temanna mai Tarawa Teinainano.

Mr. Banuera Berina: Ngai ae Banuera Berina, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa n na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao n na karaoi au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Bauro Tenano, te Tia Tei temanna mai Tarawa Ieta.

Mr. Bauro Tenano: Ngai ae Bauro Tenano, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki

Kiraka: Mr. Bauro Tongaai, te Tia Tei temanna mai Abaiang.

Mr. Bauro Tongaai: Ngai Bauro Tongaai, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon

ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Dr. Harry Tong, te Tia Tei temanna mai Tarawa Teinainano.

Dr. Harry Tong: Ngai Dr. Harry Tong, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Ieremia Tabai, te Tia Tei temanna mai Nonouti.

Mr. Ieremia Tabai: Ngai Ieremia Tabai, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Inatio Tanentoa, te Tia Tei temanna mai Tarawa Teinaiaeta.

Mr. Inatio Tanentoa: Ngai Inatio Tanentoa, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Ioteba Redfern, te Tia Tei temanna mai Betio.

Mr. Ioteba Redfern: Ngai Ioteba Redfern, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Jacob Teem, te Tia Tei temanna mai Kiritimati.

Mr. Jacob Teem: Ngai Jacob Teem, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. James Taom, te Tia Tei temanna mai Makin.

Mr. James Taom: Ngai James Taom, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Kabetite Mwetaka, te Tia Tei temanna mai Tamana.

Mr. Kabetite Mwetaka: Ngai Kabetite Mwetaka, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai

nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Dr. Kautu Tenaua, te Tia Tei temanna mai Abaiang.

Dr. Kautu Tenaua: Ngai Dr. Kautu Tenaua, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Kirabuke Teiaaaua, te Tia Tei temanna mai Beru.

Mr. Kirabuke Teiaaaua: Ngai Kirabuke Teiaaaua, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Kouraiti Beniato, te Tia Tei temanna mai Onotoa.

Mr. Kouraiti Beniato: Ngai Kouraiti Beniato, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Kouramaere Kautoa, te Tia Tei temanna mai Makin.

Mr. Kouramaere Kautoa: Ngai Kouramaere Kautoa, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Kunei Wawai Etekiera, te Tia Tei temanna mai Nonouti.

Mr. Kunei Etekiera: Ngai Kunei Etekiera, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Matang Tekitanga, te Tia Tei mai Kuria.

Mr. Matang Tekitanga: Ngai Matang Tekitanga, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Mikaere Baraniko, te Tia Tei temanna mai Kiritimati.

Mr. Mikaere Baraniko: Ngai Mikaere Baraniko, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai

nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Moote Terukaio, te Tia Tei temanna mai Nikunau

Mr. Moote Terukaio: Ngai Moote Terukaio, I berita i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Nabuti Mwemwenikarawa, te Tia Tei temanna mai Tarawa Ieta.

Mr. Nabuti Mwemwenikarawa: Ngai Nabuti Mwemwenikarawa, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Natan Teewe, te Tia Tei temanna mai Abemama.

Mr. Natan Teewe: Ngai Natan Teewe, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Patrick Tatireta, te Tia Tei temanna mai Marakei.

Mr. Patrick Tatireta: Ngai Patrick Tatireta, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Reete Bokai, te Tia Tei temanna mai Betio.

Mr. Reete Bokai: Ngai Reete Boka, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Ms Rereao Tetaake Eria, te Tia Tei mai Teraina.

Ms. Rereao Tetaake Eria: Ngai Rereao Tetaake Eria, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Rimeta Beniamina, te Tia Tei temanna mai Nikunau.

Mr. Rimeta Beniamina: Ngai Rimeta Beniamina, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai

nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Taberannang Timeon, te Tia Tei temanna mai Tabiteuea Meang.

Mr. Taberannang Timeon: Ngai Taberannang Timeon, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Taaneti Mamau, te Tia Tei temanna mai Onotoa.

Mr. Taaneti Mamau: Ngai Taaneti Mamau, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Tawita Temoku, te Tia Tei temanna mai Kiritimati.

Mr. Tawita Temoku: Ngai Tawita Temoku, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Teatao Teannaki, te Tia Tei temanna mai Abaiang.

Mr. Teatao Teannaki: Ngai Teatao Teannaki, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Teatu Moutu Kaibuariki, te Tia Tei man te Rabi Council.

Mr. Teatu Moutu Kaibuariki: Ngai Teatu Moutu Kaibuariki, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Tebuai Uaai, te Tia Tei mai Tabiteuea Maiaki.

Mr. Tebuai Uaai: Ngai Tebuai Uaai, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Teburoro Tito, te Tia Tei temanna mai Tarawa Teinainano.

Mr. Teburoro Tito: Ngai Teburoro Tito, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ngai ae te Tia tei ngai nakon

ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Teetan Mweretaka, te Tia Tei temanna mai Tabuaeran.

Mr. Teetan Mweretaka: Ngai Teetan Mweretaka, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Ms. Teima Onorio, te Tia Tei mai Arorae.

Ms Teima Onorio: Ngai Teima Onorio, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Teiwaki Areieta, te Tia Tei temanna mai Maiana.

Mr. Teiwaki Areieta: Ngai Teiwaki Areieta, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Tekiau Aretaateta, te Tia Tei temanna mai Tabuaeran.

Mr. Tekiau Aretaateta: Ngai Tekiau Aretaateta, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Temate Ereateiti, te Tia Tei temanna mai Marakei.

Mr. Temate Ereateiti: Ngai Temate Ereateiti, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Tetabo Nakara, te Tia Tei temanna mai Beru.

Mr. Tetabo Nakara: Ngai Tetabo Nakara, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Dr. Tetaua Taitai, te Tia Tei temanna mai Tabiteuea Meang.

Dr. Tetaua Taitai: Ngai Dr. Tetaua Taitai, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana

Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Timon R. Aneri, te Tia Tei mai Banaba.

Mr. Timon R. Aneri: Ngai Timon R. Aneri, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Toakai Koririntetaake, te Tia Tei temanna mai Butaritari.

Mr. Toakai Koririntetaake: Ngai Toakai Koririntetaake, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Tonganibeia Taam, te Tia Tei temanna mai Betio.

Mr. Tonganibeia Taam: Ngai ae Tonganibeia Taam, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

Kiraka: Mr. Willie Tokataake, te Tia Tei temanna mai Abemama.

Mr. Willie Tokataake: Ngai Willie Tokataake, I tuea i matan te Atua ae moan te mwaaka bwa N na kakaonimaki mani kaota au tangira ae e koaua nakon abara ae Kiribati ae e Inaomata ao e bura ieta ao N na karaoi naba au mwakuri ae te Tia tei ngai nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati iaan te eti ao te kakaonimaki.

HON CHIEF JUSTICE: *Has every elected member now taken the oath? Okay, we pass to the next business which is the election of the Speaker. Now I call the nominations for that position. Could you please stand when you are nominating the person as speaker and give me his name loudly and not too fast so that I can write it down. Any ready nominations?*

Mr. Ieremia Tabai: Te Tia Moti ae Rietata, I kukurei n tabeka aran Taomati Iuta nakon te nakoa n Tibiika. Taomati ai 68 ana ririki. E a tia n tei n te tai ae maan, e a tia ni Minitita n te tai ae maan ao e a tia n Tibiika n te tai ae uarereke ao bon kaain te aba ae Beru. I kukurei n tabeka aran Taomati Iuta bwa te Tibiika nakon te Auti n Tei. Ko bati n rabwa.

HON CHIEF JUSTICE: *Would you please stand?*

Tia Raitaeka: *I would like to propose the name of Taomati Iuta as one of the candidates for Speaker. He's been a member of parliament for sometime and I propose that he is candidate for Speaker.*

HON CHIEF JUSTICE: *Thank you. Well, in each case, will you make sure I get the name right? Well, other nominations?*

Mr. Mikaere Baraniko: Ko rabwa te Tia Moti ae Rietataa. I kukurei n tabeka aran Martin Puta Tofinga ibukin te nakoa n Tibiika. Ai 49 ana ririki ni maiu Martin Puta Tofinga ao e a tia n riki ngaia bwa te Tia Tei nakon ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati ao e a tia naba ni Minitita ibukin Bitineti, Karaobwai ao Boboti ao bon kain te aba ae Tabiteuea Meang.

Tia Raitaeka: *Chief Justice, I'm pleased to propose the name of Martin Tofinga. He's been a member of parliament. He's 49 years old and he's been a Minister for Commerce, Industry and Cooperatives.*

HON CHIEF JUSTICE: *Any other nominations?*

Dr. Tetaua Taitai: Te Tia Moti ae Rietata, I bon ti kan taekinna bwa I kauataoa are tabekaki ibukin aran Martin Tofinga. I ti kauataoa anne. Ko rabwa.

Tia Raitaeka: *Chief Justice, your honour, I have nothing to say further but I just wish to second the name of Martin Tofinga.*

HON CHIEF JUSTICE: *Other nominations? Uoua? Okay, now Mr Clerk, you have the ballot papers? Ladies and gentlemen, what I should do, the Clerk has prepared 46 ballot papers I hope, we counted to 46. I should initial each one to be distributed and I ask you to write the name of the person for whom you wish to vote on the ballot paper, nothing else. Just the name. Has every member a ballot paper? Will you please write on the ballot paper the name of the candidate for whom you wish to vote, either Taomati or Martin.*

Tia Raitaeka: Ngkana a bane n reke iroumi ami beebwa ao kam a ti korea naba ngkanne aran te aomata are kam tangiria ni kan rineia, Taomati ke Martin.

HON CHIEF JUSTICE: *Has every member completed his ballot, in that case Mr Clerk will you collect the votes please? Collect the ballot papers. Put them in the box, okay. Now has every member cast his or her ballot?*

Tia Raitaeka: Kam a bane n tia ni karini ami beebwa n rinerine?

HON CHIEF JUSTICE: *Mr Clerk, will you bring the ballot box up here? First of all, I think empty the ballot out there. Turn the box upside down. Let see if it's empty! Ok, put it back. Now what we should do ladies and gentlemen is to put the ballots in two piles. One for each candidate and I should now count them. Now I declare that Mr. Taomati Iuta has been elected speaker of the parliament.*

Tia Raitaeka: E a tongaki ikai bwa Mr. Taomati Iuta ngkanne, ngaia ngkanne ae e a tia n rineaki bwa te Tiibika ibukin te Auti.

HON CHIEF JUSTICE: *You want the numbers? 26 to 20.*

Tia Raitaeka: Ao anne ngkanne, 26 ao 20.

HON CHIEF JUSTICE: *Mr Clerk, is the new speaker, available? Is he here? There should be a letter for him I think. You better fill in the name. You had one already written out, did you?*

Tibiika: *I, Taomati Iuta swear by Almighty God that I will be faithful and bear to allegiance to the independence and sovereign Republic of Kiribati and that I will justly, faithfully and honestly carry out my duties as Speaker of the Maneaba ni Maungatabu of Kiribati.*

Tibiika: Kam kona n tekateka Taan Tei aika kam karineaki. Taan Tei aika kam karineaki. I a anga moa au kaitau ae moan te bati nakoimi ibukin rineakiu nakon te nakoa ae te Tia Babaire n ana Maneaba ni Maungatabu Kiribati. I kakoaua bwa te tibwanga are kam a tia n anganai n te bong aei, e aki bebete ao N na bon kainnanao naba ami ibuobuoki ae bati ibukin kakoroan nanona i aan te eti ao te riai. I rangi ni kukurei ni butimwaea mwiokoau aei mairoumi. Kam bati n rabwa ao ara bwai ma ngkami ao kaain Kiribati ni kabane te Mauri, te Raoi ao te Tabomoa.

Taan Tei aika kam rine, ni kaineti ma kiibu 6(12) i aan tuan ami kabowi ao I a katanoata ikai bwa 1) I a tauraoi ngkai ni butimwaei ami *nominations* ke araia taan kan rineaki nakon te nakoa ni Beretitenti. 2) Ngkana ti teniman ke aman araia taan kan rineaki nakon te nakoa ni Beretitenti ao a na akea ngkanne te karebwaoki ae kam na karaoia bwa are a reke naba aomata akanne bwa *candidates*. 3) Ngkana arona bwa e raka mwaitin te *nominations* i aon aman ao e na riai ni karaoaki te karebwaoki. E nakoimi aio Taan Tei ngkanne.

Mr. Banuera Berina: Te Tia Babaire ae ko rine, I kukurei n tabekarake aran Hon. Nabuti Mwemwenikarawa, te Tia Tei temanna mai Tarawa Teinaieta bwa ngaia temanna ae na rineaki nakon te nakoa ni Beretitenti.

Tibiika: Te Tia Tei mai Tarawa Teinainano temanna n tabekarake aran Hon. Nabuti Mwemwenikarawa temanna te Tia Tei mai Tarawa Teinaieta bwa temanna ae tauraoi ni kan rineaki nakon te nakoa ni Beretitenti.

Mr. Jeremia Tabai: Te Tia Babaire, I kukurei n tabeki araia Taan Tei aika teniman aikai ibukin te nakoa ni Beretitenti: Anote Tong, Timon Aneri ao Patrick Tatireta. Ko bati n rabwa.

Tibiika: A tia n tabekaki araia teniman aika Anote Tong, te Tia Tei temanna mai Maiana ao ngaia naba te Beretitenti ngkai, Timon Aneri, te Tia Tei mai Banaba, ao Patrick Tatireta, te Tia Tei mai Marakei temanna bwa a na kauaba naba nakon te nakoa ni Beretitenti.

Mr Toakai Koririntetaake: Te bwana ni kamauri nakoim te Tibiika n te ingabong aei. Ao I a kukurei n te ingabong aei n tabeka araia uoman Taan Tei aika rine nakon te nakoa ni Beretitenti bwa Dr. Harry Tong ao Dr. Tetaua Taitai. Dr. Harry Tong mai Tarawa Teinainano, Dr. Tetaua Taitai mai Tabiteuea Meang. Ko rabwa te Tibiika.

Tibiika: E tabekaki naba araia Dr. Harry Tong, te Tia Tei temanna mai Tarawa Teinainano ao Dr. Tetaua Taitai, te Tia Tei temanna mai Tabiteuea Meang bwa a na riki bwa taan kan tei naba nakon te nakoa ni Beretitenti.

Taan Tei aika kam karineaki, ngkai e raka i aon aman aara ake a kan rineaki nakon te nakoa ni Beretitenti. Kabwara au bure, iai riki te *nomination* ae tauraoi.

Mr Mikaere Baraniko: Ko rabwa te Tibiika. I a tabeka aran ngkanne Taaneti Mamau bwa ngaia temanna ae na ira buakon te rinerine ibukin te Beretitenti. Ko rabwa.

Tibiika: Ngaia ao manga te ara teuana ae boou, Taaneti Mamau bwa e na ira naba buakon te rinerine nakon te nakoa ni Beretitenti. Ao n aron are I taekinna Taan Tei aika kam karineaki, ngkai e raka i aon aman aara ake a kan kauaba ibukin te nakoa ni Beretitenti ao e na riai ngkanne ni karaoaki te karebwaoki. Ma ngaia are n te tai aio ao ngkana akea riki ae iai ana iango ao N na kamotirawa te Auti. Kabwara au bure. I kaongoaki iroun te Kiraaka bwa a tauraoi beebwa. I iangoia ngkoa bwa N na kamotirawa te Auti inanon te tai teutana bwa a aonga taan mwakuri n te Maneaba ni Maungatabu ni karaoi beebwa ibukin te rinerine. Ao ngkai a tauraoi beebwa ao ngkana kam kukurei Taan Tei aika kam karineaki ao ti nang waaki ni karaoa ara rinerine ni kataia ni kakerikaka te mwaiti are ti a tia n ataia nakon aman mai ieta ke teniman mai nano. Iai ae kanga e aki kukurei ma te kantaninga anne?

Mr Toakai Koririntetaake: Tibiika, I a butiko ti kona ni motirawa te itera n aoa imwain are ti karaoa te rinerine? Ko rabwa.

Tibiika: Ngaia iai te bubuti man te itera aio bwa e tangira te motirawa te itera n aoa.

Mr. Patrick Tatireta: Te Tia Babaire, I kabwara au bure bwa tao ti nora riaina bwa ngke arona bwa e aki tia te beebwa iroun te Kiraaka ao ti taku bwa anne e riai te motirawa ma ngkai e a boo tain te rinerine aio, Kiribati e tataninga naba

ao e kantaningaki tian te bwai aio bwa e aonga n nako imwain te tauraoi ae na roko. Ao ti aki nora riaina bwa ti na motirawa ngkai a tauraoi beebwa. Ko rabwa te Tia Babaire.

Tibiika: Ngaia, iai totokoan te kaoti anne bwa e tangiraki te aki motirawa bwa e nang waaki naba te waaki. Iai riki ae kan taetae i aon aio? Akea? Uoua te bwai ae I kona ni karaoia. Teuana, I kona ni karaoa au babaire nakon taian kaoti aika uoua aikai ao te kauoua, I kona n angan te Maneaba ni Maungatabu bwa e na kaoti nano i aona bwa tera aia iango, bwa a tangiria bwa e na motirawa te Auti te itera n aoa ke e nang waaki ni karaoa ana rinerine.

Iai riki te bwai ae ko kan taekinna riki te Tia Tei?

Mr Toakai Koririntetaake: Ko rabwa te Tibiika ngkai ko anganai riki bwa N na manga taetae. Akea te bae I rangi ni kan imanonoa iai te Auti bwa e na motirawa ma ti te bubuti ae uarereke n te aro are ti na kona n *set up* ara rinerine ibukin ara *presidential candidates*. Tao ti ngaia anne ae I kan bubuti iai te Tibiika ao akea riki. E a nakoim te kabanea ni babaire.

Tibiika: Au kantaninga bwa n te waaki n aron aio, e na riai ni kaman tia aron te babaire ibukin te rinerine ao kam a riai n roko ngkai n tauraoi.

Mr. Rimeta Beniamina: Te Tibiika, taeka ni kamauri ao ni katekeraoi n te ingabong aio. Ngkana ko nora Rule 12 n te Rules ao ko kona n *appoint* te bong ao te tai ao tao *I presume* bwa ngkana a tuai raoi n tauraoi Taan Tei ao ko kona n *appoint* te bong ao te tai are e na

karaoaki iai te *election of candidates* ni ikotaki ma are te *nominations* te Tibiika. Ko rabwa. Kanga ti kairan te iango te Tibiika.

Tibiika: Ko rabwa te Tia Tei. Ao aio ngkai ae I kataia ni iangoia bwa ibukin tera e na tuai n tauraoi Taan Tei. N aron ae ti taneiai iai, a riai n tia n tauraoi Taan Tei nakon te tai aio. Ngaia are anne te bwai ae I kataia ni karabinoa n au iango bwa e riai bwa ti na motirawa ke e riai bwa ti nang waaki. Ao e koaua, n aron otau, akea te Tia Tei ae e aki riai n tauraoi nakon te rinerine aio bwa anne kam riai ni kaman katauraoui nako iai inanon te wiiki ae e a tia n toki ngkai.

Mr. Ieremia Tabai: Te Tia Babaire, kan buokan te marooro i aon aio ao ti kan kaunga te iango te Tia Babaire ae I taku bwa e a riai ni karaoaki ngkai. E a kaman buti te Ota Beebwa ae taekinaki bwa e na karaoaki n te bong aio n te tai aio te Tia Babaire. Taan Tei, a ataia bwa bukin rokoaia ikai, akea bukin rokoaia bwa ibukin rineaia aomata aika teniman ke aman. Ao ngkai a tia ni koteaki ao a ataia, ti a aki nora riaina bwa e na manga taonaki nakon iraua riki te tai. E a raoiroi ni wakinaki ara bubuti te Tia Babaire bwa e aonga n tia bwa e aonga ni wakinaki are imwina. Ko rabwa.

Tibiika: I taku bwa anne e kuri n rekereke ma aron au iango.

Mr Toakai Koririntetaake: I taku bwa I a tia ni katikua iroum te Tia Babaire, Tiibika, bwa te tai are ti bubuti, tiaki teuana te bong ke uoua ma ti te iterana te aoa. Ti anne ao ko rabwa te Tia Babaire.

Tibiika: E rabwa te Tia Tei ngkai ko anganai te kabanea ni babaire. I tauraoi ngkoa ni kamotirawa te Auti ibukin katauraoaia taan mwakuri n te Maneaba ni Maungatabu bwa a na katauraoui beebwa ma titebo ma taan mwakuri n te Maneaba ni Maungatabu, e a kaman tauraoi naba aia beebwa, are nanona kanga te bwai ae na bon riai ni waaki. Ngaia te Tia Tei mai Tabiteuea Maiaki temanna.

Mr. Tebuai Uaai: Ko rabwa te Tia Babaire ae ko karineaki ao bon te kamauri nakoim n te ingabong aei ngkai ko anganaki te mwiokoaki. Ao kanga are I ti kan bubuti iai te Tia Babaire n raonaki ma ae tabekaki bwa tiaki te bongina ma bon ti tabeua te miniti. Ma I kan bubuti ao ni kaotai bwa ngkana ti nang koroboki, ti na korea te ara ke te X bwa ngai I kani bubuti ngai bwa I tangira ngai te X bwa e na aki noraki taboni baiu ngaia are I kan ongora bwa tera ae e tauraoi ngkai. E tauraoi ngkai te bebwa are ti na korea te ara ke e tauraoi te bebwa are ti na tii x iai. Ngaia te x te Tia Babaire ao I bubuti bwa ti na waaki ma ngkana ti na korea te ara ao I a bubuti te Tia Babaire ngkana e na boraoui ma nanom bwa e na aki kinaki ngai tabonibaiu ma N na ti kona n ti x. Ko rabwa te Tia Babaire.

Tibiika: Te Kiraka.

Mr Ioteba Redfern: Te Tia Babaire ti rangi ni boutoka te iango are e a riai ni waaki te kaotinano ao te karebwaoki ibukin te Beretitenti Te Tia Babaire, ngkana I taku bwa tiaki te kanganga are korean te ara te Tia Babaire n aron are e a tabekaki man te itera arei te Tia Babaire. Ngkana e a koreaki aran te aomata candidate te Tia Babaire, I taku bwa e aki kona ni kinaki naba antai are

e korea te ara. Ngaia I taku bwa e tabekaki ikai n te tai aei bwa kakaeen te anga are e na boni motirawa te Auti te Tia Babaire, ngaia ae ti a bubuti te Tia Babaire kanakoa am babaire ao ngkana ko iangoia bwa e na kanakoaki n te katei bai ao ti a butiko kanakoa n te katei bai ke ani kaotinakoa naba te babaire mai ikanne te Tia Babaire. Ko rabwa.

Tibiika: E koaua I kaongoaki iroun te Kiraka bwa iaan te rinerine ibukin te Nakoa ke ibukin kauarerekean mwaitin aomata ake a kan anga araiia nakon te Nakoa ni Beretitenti, e na koreaki te ara. Eng, e bon tiku n au iango ae kanga I kuri n rangi ni kakaea raoi bwa bukin tera e nang manga kanganga te ara. Anne ami ara ae kam a tia ni katebenakoi, ma e aonga n rau nanoia aomata ni kabane. Ai kabaneana mai iroum te Tia Tei mai Butaritari temanna.

Mr. Alexander Teabo: Ko na mauri te Tibiika, bon te kamauri nakoim ao I kamauria naba kain abau ae Butaritari n te tai aei, ao au rongorongon te Tia Babaire ae uarereke bwa ti kan bubuti riki ngaira Taan Tei ake ti boou. Tao e koaua tiaki iri uaitera ma kanga ngaira akea naba ara iango i aon te bwai aei bwa kanga ti boni boou ma ti katabetabea am iango ngkana arona bwa ko na waaki ngkai ke ko na manga motirawa ma ngaira aikai ti boou nakon te rinerine ngkana ko bon noria Taan Tei aika boou e rangi ni mwaiti nakon te Auti aei. Tao e koaua tao anne katabetabea am iango Tibiika irarikin te babaire ae na nako.

Tibiika: Kabaneana te Tia Babaire.

Mr. Natan Teewe: Ko raba Te Tia Babaire ti kani ibuouboki bwa are n te Tua Cap 29A, are e a tia n oneaki ao kibuna 5(2) ao aron kairan te rinerine te secret ballot. Ao te secret ballot, ko kona ni korea aran te aomata ke ko kona ni korea te x. ngaia are ti taku bwa akea te Tua ae ti na urua ngkana arona bwa reitanako te waaki ngkai te Tia Babaire. Ao ibukia Taan Tei ake a boou, a tia n reiakinaki iroun te Kiraka. Ko rabwa te Tia Babaire.

Tibiika: E koaua. Te Kiraka kani katerei am bebwa teuana ae am secret ballot. Taan Tei aika kam karineaki iai ngkai inanoni baiu te bebwa ae 46 ao mai inano te rain ae akea te koroboki i aona. Ao ngkana ti tibwatibwai bebwa aikai nakoimi, kam na ti korea aran te aomata ae ti temanna tiaki uoman i aon te tabo are e kamwawaki are kam taku bwa te aomata anne ngaia ami aomata ae kam tangiria bwa e na rin arana ibukin te Nakoa ni Beretitenti. Ngaia are man aio Taan Tei aika kam karineaki ao ti tebo ma I aki nora te kanganga . I taku bwa e rangi ni bebete aron te bae kam na karaoia. Ngaia are ngkana kam kukurei ao tao ti nang waaki, ao I kabwara au bure nakoia are iai aia kantaninga nakon aio ma I taku bwa aio au kabanea n noraba ae I taku bwa e raoiroi. I ataiia naba bwa iai te botaki teuana ae na karaoia imwin aio ao tiaki tangiria ni kamangaoa aron te program are e a tia ni wakinaki.

Hon Attorney General: E reke au tai n teirake te Tibiika ae karineaki, ao N na kamauriko nakon nakoam ngkai ko a tia n rineaki nakon tekai n tekateka. Au katekeraoi nakoim n taua te beku ma te nano ni mwane. N aron ae I karaoia n ae e nako te Tia Babaire kanga iaan te Tua are election of te

Beretitenti, I aki mena ikai. Ma ibukin are iai am bebwa ae 46, ma rimwi ko warekai ma ti mena 45. Iaan te Tua ngkanne are te election of the Beretitenti, I aki take part ngkanne, ngaia are ngkana arona bwa I mwawa ao ko ata naba bukina te Tia Babaire. Ko rabwa.

Tibiika: Ko rabwa te A.G. E mataata iroumi Taan Tei. E taetae ana Tia kaeti tua te Tautaeka, bwa n te waaki n rinerine ibukin te Beretitenti ae bwainaki ngkai bwa te Tia kaeti tua nakon te Tautaeka e aki rinerine. Ngaia are I taekinna ngkoa bwa 46 te bebwa aio bwa e ikotaki naba iai te Tia Tei nakon te Maneaba ni Maungatabu man te Kauntira n Rabi ao te Tia kaeti tua man ana itera te Tautaeka. Ngkai e kamataata te Tia Tei man ana itera te Tautaeka bwa e aki riai n rinerine ngaia are N na anaa te bebwa aio ni katikua ikai ao iai ngkanne ae inanoni baiu aio 45 te bebwa ao N na butia te Kiraka ma ana tia ibuouboki bwa a na tibwatibwaia nakoimi. Ngkana e reke iroumi ao kam na korea ngkanne aran te aomata are kam taku bwa ami aomata bwa e na tei nakon te Nakoa ni Beretitenti. E uara, e mataata. Iai ae tuai n reke ana bebwa, taitaoka. Uoman, tera ae riki nakoimi te Kiraka. Ao teuana naba ana bebwa te A.G aio. E tia ami bebwa ke e aki. Aki reke ami bebwa ngkami akana aman akanne. Ao iai aika uoua aia bebwa. Iai bebwa ikanne aika 4 aika tauraoi, ke akea. Kabwara au bure, I a taku naba bwa e eti aia wareware te naan Kiraka ao tiaki warekia imwaina. Ngkana kam kukurei, ti na kaokoroa aia bebwa naake aman ao ngkana e oki te bebwa ao ti na manga karaua ni warekia raoi bwa e koro 45. E aki raka iaon 45. E uara e raoiroi anne?

Mr. Teburoro Tito: Taitaoka Tibiika, ti ibukin te bebwa aio bwa are ngkai e a manga bati ngkai ao ngkana arona bwa e tiainaki te bebwa aio iroum, ao n aron are e karaoia te Tia Moti ae Rietata e tiainaia moa ngaia kanga e kuri n titambwanna ao ti ataita bwa tera te bebwa are e na roko ikai bwa e roko mai ikanne mwina e bati katoton te bebwa aei. Ngaia are ngkana tao e moanaki mai moana, ti na ti raei ngkai aikai ao ko a manga tiainaia akana 45 ao e a buti naba te Tia Babaire.

Tibiika: E rabwa. Ngaia I taku bwa e rabwa te Tia Tei mai Tarawa Teinainano. Rikoi bebwa ni kabane ao uotimai bwa N na tiainai. Kam a tia ni korei ami ara.

Mr. Toakai Koririntetaake: Tibiika, ti a bubuti te motirawa bwa e aonga n reke am tai ni katiai bebwa aikanne.

Tibiika: Kanga tera te kanganga ngkana e aki tiainaki, e kawa n iai temanna ae *produce* te katoto ma are ti na bon wareki mwaitin bebwa bwa e na riai ni koro 45 te bebwa. Ngkana arona bwa e raka i aon 45 te bebwa are ti rikoia mai iroumi ao e koaua, N na riai ni kamotirawa te Auti bwa ti na manga moan wakina te rinerine ae na roko.

Dr. Kautu Tenaua: Te kaoti ikai te Tibiika ae ko karineaki ao I kani katekeraoiko naba ngkai ko a rineaki bwa te Tibiika n te Auti n Tei n te tai aio, ao I a kamauria naba au koraki n Abaiang ngkai e reke te tai aio. Ao I kabwara bure ngkai I kabwabwaka te taetae ni kawai. Ao ngkana arona bwa ti a tia ngkai ni korei ara ara, ao ngkana arona bwa ti nakoati temanna mwin temanna ao ti anganiko ara bebwa bwa

ko counter sign ao iaana ti angan te Kiraka. Ti te iango anne te Tibiika.

Tibiika: Anne raioirina teuana ma I taku bwa I aki nora te kanganga ngkana ti rikoi bebwa ni kabane ae 45. E cast ikekei ao e roko te bwaoki iroura ao ti wareka mwaitin te bebwa inanona. Ngkana e koro 45 ao ti waaki. Ngkana e aki koro 45 ke iai te raka ao ngkanne e riai ni motirawa te Auti bwa ti na manga iango aron te karebwaoki ae etiruru riki. E uara ti nang waaki kee. Akana a tia ni korea aia ara ao taiaoka ni karina ami ara inanon te bwaoki anne, ti aran te aomata are kam tangiria bwa e na riki bwa temanna te tia kauaba nakon te Nakoa ni Beretitenti. Iai riki ae tuai ni karina ana bebwa, e a bane. Te Kiraka taiaoka uotamai te bebwa.

Mr. Tebuai Uaai: Taiaoka Tibiika.

Tibiika: Uotiko te Tia Tei mai Tabiteuea Maiaki.

Mr. Tebuai Uaai: Ko rabwa Tibiika ao bon te kaoriori ngkana arona bwa e boraoui ma am kantaninga ao tao ibukia naba taan ongora aika aki mena n te Auti n Tei ao a tia n ongo ngkai te naan ara n aron man te itera arei, man te itera are nuka ao ngaira. Ao ngkana ko kukurei te Tibiika ae ngkana tao e boni warekaki ni kangai, Anote, Anote kanga n aron ae e boni kakaraoaki bwa aonga n aika i tinaniku n tarei naba ao e a tebenako naba are a kantaninga n te tai aei. E a nakoimi anne Tibiika ngkana ko kukurei iai. Ko rabwa te Tiibika.

Tibiika: Ko bati n rabwa te Tia Tei ao I taku bwa anne ae N na boni karaoia. Ma imwain ae I wakina anne ao ti na wareki moa bebwa aikai. Ngaia iai te bwantoro ni bebwa ikai ae 45 are e

kaineti ma mwaitimi n aki ikotaki ma te Tia kaeti tua. Ngkana iai ami aomata ikanne ae e tangiria n nakomai ni warekia ni kakooua ara wareware ao ngkami ngkana kam nano uoua n ara wareware ao te party are i nuka ngkana kam kan nakomai ni kakooua ara wareware ao kam kona n nakomai ni warekia raoi riki. Akea ao tao ti nang tauraoi ngkanne. Kamai te bwaoki katikua ikai bwa N na karea nanona. E a bon tia n rairaki te bwaoki nakoimi. N na anaa te bebwa teuana imwin teuana ao N na wareka te ara ao te Kiraka ma te tia ibuouboki nakoina, e na taua mwina. E a ota.

Mr. Teburoro Tito: Te bubuti e aonga ni kirati am waaki te Tibiika ao e na akea te nano uoua ngkana iai ane e na kona n tei irarikim ni buoka taran ae ko warekia te Tia Babaire. E aonga n ota raoi am kirati.

Tibiika: E rangi n rabwa anne ao taiaoka akana a tia n rineaki man mwakoro aika kakaokoro aika a na nakomai n tei irarikiu. Akea? Ao aio te bebwa ae e a wene imatau aio. E uara e rau nanomi ni warekan ara akanne ao n ami wareware e koro 45 ke e aki? E koro? Te Kiraka nakomai bwa ti a kakooua riki. Anote Tong = tebwi ma itiuu (17). E boraoui ma ami tau bwi. Nabuti Mwemwenikarawa. = tebwi ma itiuu (17). E boraoui ma ami tau bwi. Ao ngkanne Tetaua Taitai = tebwina (10) e boraoui ma ami tau bwi. Ao Dr. Harry Tong teuana (1). Ao ngkana kam kukurei ao kam nanoraoi n aron are I a tia ni warekia ao e kangai ngkanne aron mwin te kaotinano i aoia aomata ake ti tangiria bwa a na riki bwa a na kauaba n te Nakoa ni Beretitenti. Anote Tong tengaun ma itiman (17) aika boutokaia. Mr. Timon R. Aneri, akea. Mr. Patrick

Tatireta, akea. Mr. Taaneti Mamau, akea. Nabuti Mwemwenikarawa tengaun ma itiman (17) aika boutokaia. Dr. Harry Tong, temanna (1). Dr. Tetaua Taitai, tengaun (10), ngaia are mai mwin ami rinerine ao e teretere ngkanne bwa aika ti na uotirakei araia nakon te electoral commission ke te komete n rinanoaki Anote Tong, Nabuti Mwemwenikarawa ao Dr. Tetaua Taitai mwane aikai. Kabwara au bure bwa nanona ti na katukuia moa Anote ao Nabuti Mwemwenikarawa. Ai uoman ngkanne aika reke ibukin te Nakoa ni Beretitenti, ai ti temanna riki bwa iaan te Tua ao e na aki kee iaan teniman (3). Ao tera ngkanne ae ti na karaoia ti na manga rinerine naba. Nanona ti manga tibwatibwa riki 45 te bebwa nakoimi bwa kam rinea bwa antai mai ibuakoia ake a tuai n oti araia Timon R. Aneri, Patrick Tatireta, Taaneti Mamau ao Dr. Harry Tong. Ao are e moanna mai ibuakoia nakanne ao ai ngaia ngkanne te kateniman. Taiakoami bebwa moa bwa ti na warekia 45 te bebwa. Iai imatau ngkai ae 45 te bebwa riki ae akea te ara i aona ao I kaongoaki iroun te Kiraka bwa ngaia tiaki ti temanna e na rinea bwa uoman. Kam na koro araia ami aomata mai irouia nake a tuai n tebenako araia, Timon R. Aneri, Patrick Tatireta, Taaneti Mamau, Dr. Harry Tong ao Dr. Tetaua Taitai bwa ti uoman moa ae ti riai ni katebenakoia n te moan tai. I kabwara bure n aio bwa ti uoman ae ti na riai ni katebenakoia n te moan tai ngaia are aika tebenako n te moantai, Nabuti Mwemwenikarawa ao Anote Tong. Ngkana ti na manga katebenakoia riki uoman ni bebwa aikai ao e a tiku ngkanne aran Anote ao Nabuti ao kam ti kona n korei araia mai irouia nakai: Timon Aneri, Patrick Tatireta, Taaneti Mamau, Dr. Harry Tong ao Dr. Tetaua Taitai. E ota? Akea

te titiraki, ao I a butia te Tiatin (Sergeant-at-Arms) ao te Clerk bwa kam a tibwatibwaia ae 45 mwaitia. Iai te Tia Tei ae e tuai n reke ana bebwa? Katea baim ngkana e tuai n reke am bebwa. E bane n reke. Ao ngkanne Taan Tei aika kam karineaki, kam na korea aran temanna mai ibuakoia nakai:- Timon R. Aneri, Patrick Tatireta, Taaneti Mamau, Dr. Harry Tong, Dr. Tetaua Taitai. Ngkana kam tia ni korei araia ao kam a manga karinna n te bwaoki anne. Ngaia, ti a tia ni wareki ami bebwa ao e koro raoi te mwaiti ae 45. Ma ti nang wareki aara ngkanne. Tao I a bubutia temanna man te party aio bwa e na nakomai ni kakoa. Antai ae e tauraoi mai iroumi naka a kaitarai aikai. Ao ikoti ngkanne ami ara ake ti a tia ni wareki ao au kantaninga bwa e koro 45 te ara. Ao n tataninga ana ikoti te Clerk imwain ae I a manga kanakoi araia nake uoman. Warekan taian bebwa ni kaineti ma ikotan bwi ao e otinako te reke ae 45. E reke anne? Nanona akea ae kaokoro. Ao aio ngkanne mwin ami rinerine i aon te kauoua n raun. Timon R. Aneri = 16. E eti ma ami wareware. Ake a rinea Patrick Tatireta = 14. Iai ae kaokoro ana ware, akea. Taaneti Mamau = 14. Ake a rinea Dr. Harry Tong = akea. Ake a rinea Dr. Tetaua Taitai = temanna (1). Ngaia are ikotan te bwi 45. E koro ngkanne mwaitin ara bebwa are 45 ao I nanokawaki bwa aki rebenako uoman. Ti na manga karaoa riki teuana te raun ibukin kakaeen te kaman (4). Ae e rebenako ngkanne n te raun aio Timon R. Aneri ma mwaitin ana bwi ae tebwi ma onoman (16). Ngaia aika a wene ngkai araia ibukin te kan rinea bwa nakon te Nakoa ni Beretitenti, Anote Tong, Nabuti Mwemwenikarawa, ao Timon R. Aneri.

Mr. Teburoro Tito: Taiaoa Tibiika, n aron otara iaan te Tua te kauoua n raun e na katebenakoia uoman aike a rangi ni bubura aia bwi ma are akea temanna ae rangi ni bubura aia bwi bwa ai aron temanna ao a taboro ake uoman. Ngaia are ti kan karekea am ruling n aei bwa aongkoa e na karekeaki riki te kauoua n raun ngkai n te tai aio ke tao e na manga moan karaoaki te kauoua n raun iaan ae iai ae iai ae na buta arana n te tai aei bwa e aonga ni bebete te waaki te Tia Babaire i aon te kauoua n raun bwa are te kauoua n raun e na riai n tebenako uoman aika a bubura aia bwi. Ao n te tai aio ao akea uoman, ngaia are anne ara kaoti te Tia Babaire ao ti na manga oki ma iai temanna ae na buta arana ni kangaraoa aio anne te Tia Babaire. Ko rabwa.

Mr. Natan Teewe: Te Tia Babaire, I taku bwa e na kairira te Kibu 5(8) n te Tua. Anne iai te *equality* imarenaia Patrick ao Taaneti ngaia are *the next round of elections* katebenakoan temanna imarenaia nakai n aron are e koreaki n te Tua. Ko rabwa.

Tibiika: Kanga anne bon tuangau iroun te Clerk bwa ibukina ngkai ti tebo aia bwi Patrick Tatireta ao Taaneti Mamau, ti ni karokoa ae iai temanna mai ibuakoia ae bubuti bwa e na kerikaki ao ngkana akea ao ti na manga anga naba araia naba nakoimi bwa kam na katebenakoa temanna mai ibuakoia. E tau, ti a manga tauraoi nakon te kateniua n raun ibukin ngkanne katebenakoan temanna mai irouia Patrick Tatireta ao Taaneti Mamau.

Dr. Tetaua Taitai: Kanga I ti kan *withdraw* ngai man te raun anne.

Tibiika: E rabwa te Tia Tei mai Tabiteuea Meang temanna. Ma kanga I taetae ngkai i aon Patrick Tatireta ao Taaneti Mamau. E tauraoi ami bebwa? Aio e a manga tauraoi riki 45 te bebwa ae na tibwatibwaki nakoimi ao kam na karin ngkanne araia temanna mai irouia nakai, Patrick Tatireta ao Taaneti Mamau. Ngkana e a tia n reke ami bebwa ao kam a tia ni korea aran temanna mai irouia Patrick Tatireta ao Taaneti Mamau ao kam karinna n te bwaoki anne taiaoa. Iai riki ae tuai n rin ana bebwa? Taiaoa te Clerk te bwaoki anne. E koro mwaitin te bebwa ae 45?

I a butia temanna man te itera aio bwa e na nakomai ni buoka te wareware mani kakoaua raoi. Ao ti nang wareka ngkanne mwin ami kateniua n raun n rinerine imarenan Patrick Tatireta ao Taaneti Mamau. Ao taratara raoi ami taubwi ao aikai ngkanne mwin ami karebwaoki. Mwaitin te bebwa ae koreaki Patrick Tatireta = 31, ao te bebwa ae koreaki Taaneti Mamau i aona = 14. Ngaia are mwaitin bebwa ni kabane aika reke inanoni baira = 45 are e boraai ma aroni mwaitia Taan Tei aika karebwaoki. Ao man aio ngkanne Taan Tei aika kam karineaki ao e a tebenako Patrick Tatireta bwa ngaia te kaaman (4) n ara ibuakoia naake a na kanakoaki araia bwa a na ira te kauaba ibukin rinean te Beretitenti. Ao ibukin ami ururing ao e kangai ngkanne aron ami rinerine n te bong aio Taan Tei aika karineaki. Aika a tebenako ngkai araia ibukin te rinerine ibukin te Nakoa ni Beretitenti:- Anote Tong, Nabuti Mwemwenikarawa, Timon R. Aneri ao Patrick Tatireta nanona aman (4). Ao ngkana akea ae nano uoua n anne ao ti a uboi araia nakai.

Tibiika: Kam bati n rabwa Taan Tei ao aio ngkanne ae ti nang roroko n tokin ara ota bebwa n te bong aei, ma N na ongora moa mai iroun te clerk bwa tera te babaire ibukin te waaki ngkana e na bwara te Auti.

Taan Tei aika kam karineaki, e a roko te tai ngkai are N na kabwara te Auti ni karokoa te tai ae na manga katanoataki. Ao ngkana e bwara te Auti ao te bubuti nakoimi bwa kam na kataia ni kakaea te tabo ae a na tei iai taan koro tamnei bwa e na koreaki tamneimi. Ao imwin te rawetamnei ao iai te katawanou ae uarereke ae kam kaoaki nako iai ni kabane ngkami ao ai uana naba ma ara Iruwa ake a tauraoui naba n reitaki ma ngaira. Ao Taan Tei aika kam karineaki, ti karabwa kanoan te bong aio. Ti a bon anga ara katekeraoi nakoia nake aman (4) ake a tia ni katebenakoaki araia bwa ngaia ae a na uneakina te Nakoa ni Beretitenti. Te Mauri, te Raoi ao te Tabomoa i aora ni bane ao e a bwara ngkai te Auti ni karokoa te tai ae na manga katanoataki.